

**Decizie de indexare a faptei de plagiat la poziția
00480 / 12.03.2024
și pentru admitere la publicare în volum tipărit**

care se bazează pe:

A. Nota de constatare și confirmare a indiciilor de plagiat prin fișa suspiciunii inclusă în decizie.

Fișa suspiciunii de plagiat / Sheet of plagiarism's suspicion		Indexat la: 00480
Opera suspicionată (OS) Suspicious work		Opera autentică (OA) Authentic work
OS	EPEL, Marius. Justiție și superstiție. Procese de vrăjitorie din Europa (sec. XVII-XVIII), studio introductive la volumul M. Epel (ed.), Justiție și superstiție. Procese de vrăjitorie din Europa (sec. XVII-XVIII). Cluj-Napoca: Editura Mega. 2017, pp. 7-30.	
OA	DELUMEAU, Jean. Frica în Occident (secolele XIV-XVIII). O cetate asediată. Vol. II. București: Editura Meridiane. 1986.	
Incidența minimă a suspiciunii / Minimum incidence of suspicion		
P01	p.8:02, r. 9-13	p. 313:02
P02	p.8:02, r. 15-19	p. 364:00-365:01-02
P03	p.8:02, r. 20-22	p. 313:02, 381:00-382:01, 347:00-356:00
P04	p. 9:01, r. 1-5	p. 365:02
P05	p.20:01 (r.20-25): „Femeia a continuat să fie suspicionată de neîncredere în relația Om-Divinitate tocmai fiindcă existau dovezi că ea se află în continuare în legătură cu puteri telurice damnable: cuvintele șoptite în întuneric, adorarea unor imagini sau elemente provenite din religiile precreștine, la care se adaugă și puterea de seducție pe care o avea asupra sexului masculin”	p.193 și următoarele Informația de la P05 p.20:01(r.20-25), fără citare, este o sinteză a capitolului X din Jean Delumeau, Frica în Occident, vol. II.

Notă: p.72:00 semnifică textul de la pag.72 de la începutul până la finele paginii.

Note: By „p.72:00” one understands the text ending with the end of the page 72. By „p.00:00” one understands the taking over from the initial point till the last page of the current chapter, entirely.

B. Fișa de argumentare a calificării de plagiat alăturată, fișă care la rândul său este parte a deciziei.

Echipe Indexului Operelor Plagiate în România

Fișa de argumentare a calificării

Nr. crt.	Descrierea situației care este încadrată drept plagiat	Se confirmă
1.	Preluarea identică a unor fragmente (piese de creație de tip text) dintr-o operă autentică publicată, fără precizarea întinderii și menționarea provenienței și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	✓
2.	Preluarea unor fragmente (piese de creație de tip text) dintr-o operă autentică publicată, care sunt rezumate ale unor opere anterioare operei autentice, fără precizarea întinderii și menționarea provenienței și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
3.	Preluarea identică a unor figuri (piese de creație de tip grafic) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
4.	Preluarea identică a unor tabele (piese de creație de tip structură de informație) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
5.	Republicarea unei opere anterioare publicate, prin includerea unui nou autor sau de noi autori fără contribuție explicită în lista de autori	
6.	Republicarea unei opere anterioare publicate, prin excluderea unui autor sau a unor autori din lista inițială de autori.	
7.	Preluarea identică de pasaje (piese de creație) dintr-o operă autentică publicată, fără precizarea întinderii și menționarea provenienței, fără nici o intervenție personală care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	✓
8.	Preluarea identică de figuri sau reprezentări grafice (piese de creație de tip grafic) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței, fără nici o intervenție care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
9.	Preluarea identică de tabele (piese de creație de tip structură de informație) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței, fără nici o intervenție care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
10.	Preluarea identică a unor fragmente de demonstrație sau de deducere a unor relații matematice care nu se justifică în regăsirea unei relații matematice finale necesare aplicării efective dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței, fără nici o intervenție care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
11.	Preluarea identică a textului (piese de creație de tip text) unei lucrări publicate anterior sau simultan, cu același titlu sau cu titlu similar, de un același autor / un același grup de autori în publicații sau edituri diferite.	
12.	Preluarea identică de pasaje (piese de creație de tip text) ale unui cuvânt înainte sau ale unei prefețe care se referă la două opere, diferite, publicate în două momente diferite de timp.	

Alte argumente particulare: a) Preluările de poze nu indică sursa, locul unde se află, autorul real sau posibil.

Notă:

a) Prin „proveniență” se înțelege informația din care se pot identifica cel puțin numele autorului / autorilor, titlul operei, anul apariției.

b) Plagiatul este definit prin textul legii¹.

„...plagiatul – expunerea într-o operă scrisă sau o comunicare orală, inclusiv în format electronic, a unor texte, idei, demonstrații, date, ipoteze, teorii, rezultate ori metode științifice extrase din opere scrise, inclusiv în format electronic, ale altor autori, fără a menționa acest lucru și fără a face trimitere la operele originale...”.

Tehnic, plagiatul are la bază conceptul de **piesă de creație** care²:

„...este un element de comunicare prezentat în formă scrisă, ca text, imagine sau combinat, care posedă un subiect, o organizare sau o construcție logică și de argumentare care presupune niște premise, un raționament și o concluzie. Piesa de creație presupune în mod necesar o formă de exprimare specifică unei persoane. Piesa de creație se poate asocia cu întreaga operă autentică sau cu o parte a acesteia...”

cu care se poate face identificarea operei plagiate sau suspicionate de plagiat³:

„...O operă de creație se găsește în poziția de operă plagiată sau operă suspicionată de plagiat în raport cu o altă operă considerată autentică dacă:

- i) Cele două opere tratează același subiect sau subiecte înrudite.
- ii) Opera autentică a fost făcută publică anterior operei suspicionate.
- iii) Cele două opere conțin piese de creație identificabile comune care posedă, fiecare în parte, un subiect și o formă de prezentare bine definită.
- iv) Pentru piesele de creație comune, adică prezente în opera autentică și în opera suspicionată, nu există o menționare explicită a provenienței. Menționarea provenienței se face printr-o citare care permite identificarea piesei de creație preluate din opera autentică.
- v) Simpla menționare a titlului unei opere autentice într-un capitol de bibliografie sau similar acestuia fără delimitarea întinderii preluării nu este de natură să evite punerea în discuție a suspiciunii de plagiat.
- vi) Piese de creație preluate din opera autentică se utilizează la construcții realizate prin juxtapunere fără ca acestea să fie tratate de autorul operei suspicionate prin poziția sa explicită.
- vii) În opera suspicionată se identifică un fir sau mai multe fire logice de argumentare și tratare care leagă aceleași premise cu aceleași concluzii ca în opera autentică...”

¹ Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505 din 4 iunie 2004

² ISOC, D. Ghid de acțiune împotriva plagiatului: bună-conduită, prevenire, combatere. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2012.

³ ISOC, D. Prevenitor de plagiat. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2014.

Jean Delumeau

frica în occident

(secolele XIV-XVIII)

o cetate asediata

Editura Meridiane

**Frica
în Occident
(secolele XIV–XVIII)**

**O cetate
asediată**

Biblioteca de artă

Arte și civilizații

Friza
in Occident
(secolele XIV-XVIII)
O cetate
asediata

JEAN DELUMEAU
La peur en Occident
(XIVe-XVIIIe siècles)
Une cité assiégée

© Librairie Arthème Fayard, Paris, 1978

Toate drepturile
asupra prezentei ediții în limba română
sunt rezervate Editurii Meridiane

Jean Delumeau

CULTURA DIRIGUITOARE
frica

în occident

(secolele XIV-XVIII)

**o cetate
asediata**

Volumul II

Traducere, postfață și note de
MODEST MORARIU

EDITURA MERIDIANE
BUCUREȘTI, 1986

giuni înapoiate din punct de vedere economic, ce nu cunoscuseră încă transformările socio-economice identificate în Anglia. Explicațiile valabile în cazul acesteia nu pot fi deci transferate în restul Europei. În schimb, din punct de vedere metodologic, ele au avantajul de a atrage interesul istoricilor spre nivelul popular — nu atât pentru a descoperi aici culte satanice și liturghii anticreștine, cât pentru a căuta în explicarea denunțurilor de maleficii motivații proprii sătenilor însisi.

Or, în mod destul de general, în Europa de început a Timpurilor moderne, populațiile trebuie să fi fost mai anxioase și deci mai bănuitoare decât înainte vreme. Cum se explică oare această anxietate și acest sentiment mai intens de insecuritate? Și cum se explică acest pesimism sporit, remarcat de J.-C. Baroja, care reamintește legătura existentă în alte civilizații între vrăjitorie și o concepție pesimistă despre viață⁴⁰? Or, tocmai în această epocă, țărănimea este victima unui șir întreg de calamități: o inflație galopantă, perioade de foamete cumplită, reducerea suprafețelor cultivabile în urma creșterii demografice, un șomaj structural avînd drept consecință vagabondajul și tulburările provocate de conflictele religioase.

În legătură cu aceste tulburări, constatăm într-adevăr că, deseori, pe plan local, războaiele religioase și procesele de vrăjitorie nu coincid. În mod mai general însă, o bună parte din Europa occidentală și centrală — tocmai aceea unde autorii de maleficii erau urmăriți — a fost totuși afectată de incertitudinile religioase. Să fie oare un hazard faptul că Italia și Spania, care au rezistat mai bine și mai prompt asaltului protestant, au fost mai puțin bînuite de frica de vrăjitori și vrăjitoare? Dincolo de granițele acestor două țări, conflictele religioase au avut drept efect o creștere a sentimentului global de insecuritate, 313 intrînd în cazul acesta în joc un factor mai

dinales) cu reședința la Pisa ca „schismatici și eretici“, și pe deasupra ca „fii ai pierzaniei²⁴“.

2. Paroxismul unei frici.

Revolta protestantă a provocat firește în sinul Bisericii catolice o aversiune sporită față de erezie, considerată drept răul suprem. O carte revelatoare în această privință e *Catalogus haereticorum* („Catalogul ereticilor“), pe care o publică în 1522 dominicanul Bernard de Luxemburg²⁵. Această uimitoare enciclopedie, dedicată arhiepiscopului din Köln, îi compară pe eretici întâi cu niște jivine spurcate și viclene, mai ales cu lupii²⁶, apoi cu niște copaci de toamnă, sterpi pentru că au fost retezați de rădăcinile carității²⁷. Orașul ereticilor, mai spune el, este o cetate „netrebuincioasă“, iar pietrele din care e zidit se vor rostogoli în hău²⁸. Ereticul care nu s-a îndreptat după două muștrări succesive trebuie ocolit pentru că este „subversiv“ (*subversus*²⁹). Nu trebuie să comunici, nici să negociezi cu el și nici să-l adăpostești³⁰. Pe bună dreptate îl urmărește și-l pedepsește Biserica, iar „viciul acesta ciumat“ trebuie smuls pentru a-i înfricoșa pe ceilalți³¹. Dumnezeu nu îngăduie ca ereticii să trăiască, dată fiind gravitatea crimei lor. Cei care pot fi prinși trebuie uciși cu mai multă neînduplecare decît „incendiarii“ și „calpuzanii³²“. După acest preambul, inchizitorul nostru îi rînduiește metodic, în ordine alfabetică, pe adversarii credinței. Precum am văzut, Nicolaus Eymericus cataloga 96 de categorii de adversari. Cu Bernard de Luxemburg, contemporan cu Luther, ajungem la un total stupefiant de 432 de ereziarhi sau categorii de eretici trecuți sau prezenți. Printre ei figurează la loc de frunte, alături de Iuda, „cel dintîi dintre eretici“, fraticellii, flagelanții, husiții și firește luteranii, apoi de asemenea „magicienii“,
347 evreii, marranii și musulmanii³³. Dar asta încă

nu-i totul, pentru că aceste 432 de categorii sunt urmate, la rîndul lor, de 26 de erezii neetichetate (*additio de haeresibus innominatis*³⁴). Cartea se termină — urgența o impune — cu douăzeci de pagini (o optime din lucrare) consacrate lui Luther și discipolilor săi, în timp ce mai puțin de două pagini tratează despre apărarea împotriva Turcului (și doar cu scopul de a combate în această privință defetismul lui Luther³⁵).

Regăsim aici acel element constitutiv al oricărei mentalități obsidionale: trădătorul dinăuntru e mai rău decît dușmanul dinafară. El trebuie scos din ascunzătoarea lui, stîrpit numaidecît, întrucît nici o pedeapsă nu-i destul de aspră pentru el. Așa se vor explica mai tîrziu, într-alt context, masacrele din septembrie 1792. Roberto Bellarmino a afirmat:

„Evreii și musulmanii sunt dușmanii fățiși ai creștinismului; ei nu încearcă, precum ereticii, să-și strecoare erorile sub o deghizare evanghelică. Pînă și cei mai neștiutori credincioși pot deosebi punctele care îi separă de adevărul creștin. În schimb, numai cunoscătorii doctrinei pot discerne erezia³⁶”.

Un imn cehesc din jurul anului 1600 se exprimă în același sens:

„Deschideți dară ochii, creștini de pretutindeni, dar mai cu seamă voi cehi, moravi și locuitori din ținuturile învecinate. Iată că un oaspe rău a răsărit pe meleagurile voastre; cruzimea lui e binecunoscută; el învăluie sufletele în minie.

Erezia s-a întins pretutindeni. Pierise totuși odată cu vechii ereziarhi, și nicicînd în trecut nu s-a pomenit un fapt ca acesta ...

Ea molipsește mulțimea creștinilor, stîrnește războaie și lupte și potrivește capcane de mreje și năvoade ...

Apărarea de turci, izgonirea credincioșilor din țară, iată fapte vrednice de laudă...

Să le mulțumim așadar puternicilor de pe lumea asta. Dar ce nepăsători sunt ei cu sfânta Biserică!

Îi rabdă în țara asta pe cei mai nemernici ucigași, ticăloși certați cu legea. Cine i-ar putea număra?...

Cînd păgîniiucid trupul, ei nu-ntinează întru nimic sufletul. Ereticiiucid și trup și suflet laolaltă.

Stăvilească-se înmulțirea lor. Facă-se o singură creștinătate.

Pe Domnul să-l slăvim într-una și aceeși lege^{37!}“

În Occident, frica de erezie și de eretici a atins așadar paroxismul în secolul al XVI-lea și la începutul celui de al XVII-lea. Bilanț revelator: în actele conciliului din Trento, formula „anatema“, — formulă de excomunicare lansată împotriva oricui refuză vreuna dintre afirmațiile doctrinale elaborate de părinții adunării — revine de 126 de ori (față de numai 18 ori la Vatican I și nici o singură dată la Vatican II*).

Instituirea mai pretutindeni a cenzurii preventive³⁸ și întocmirea indexurilor de cărți interzise se înscriu în același context de panică în fața dezvoltării ereziei și a răspîndirii sale crescînde grație tiparului. Încă în 1546 și 1550, universitatea din Louvain publicase cataloage de cărți interzise. Apoi s-au publicat succesiv la Roma cele ale lui Paul al IV-lea (1559) și Pius al IV-lea (1564), congregația Indexului**

* Este vorba de cele două concilii care au avut loc la Vatican: I în 1869—1870, cînd se proclamă, printre altele, dogma infailibilității papei și II, în 1962—1963, convocat de Ioan al XXIII-lea. (N. tr.).

** Această congregație era alcătuită din cardinali numiți de papă și de un corp de teologi. Ea publică așa-numitul *Index Librorum*, un catalog de cărți cenzurate de autoritatea supremă a Bisericii, cuprinzînd

fiind creată în 1571. Spania, apărându-și cu strășnicie neatîrnarea, ține să aibă propriile ei indexuri, simțitor deosebite de cele ale Romei. Aceste liste negre, valabile pentru întreaga țară, au apărut începînd din 1559 și au fost întregite în 1583. Creșterea, de la un index la altul, a numărului de lucrări prohibite ne revelează o frică obsesivă de erezie și care se agrava tot mai mult.

„Lista din 1583, scrie J.-M. de Bujanda, conține aproape de cinci ori mai multe titluri [decît cea din 1559]. Lucrările latine condamnate cresc de la 300 la 1800...; lucrările germane și flamande urcă de la 11 la 220; volumele în franceză, care erau 2 la număr, ajung la 93, cărțile italiene care nu aveau rubrică pe lista lui Valdès (1559) sunt 71 la număr; 6 titluri portugheze sunt adăugate celor 12 existente; și, în sfîrșit, în loc de 170 de cărți castiliene, numărăm 207³⁹”.

Noua rigiditate doctrinală din sînul Bisericii catolice a fost însoțită de refuzul, nou și acesta, al diversității. În legătură cu riturile și limbile liturghiei și ale sacramentelor, al IV-lea conciliu de la Laterano (1215) luase următoarea hotărîre, valabilă, e drept, numai pentru bisericile orientale, dar constituind un punct de pornire virtual pentru o mai largă liberalizare.

„Întrucît, în numeroase regiuni, înăuntrul aceleiași cetăți și aceleiași dioceze sunt amestecate popoare de graiuri deosebite, avînd aceeași credință, dar obiceiuri și rituri felurite, recomandăm în mod special ca pontifii acestor dioceze și cetăți să aleagă oameni capabili care, pentru oamenii aceia, vor oficia serviciile divine și vor administra sacramentele potrivit diversității riturilor

o listă de cărți a căror lectură este absolut interzisă (*Index librorum prohibitorum*) și alta de cărți interzise doar pînă la corectarea lor de către autori (*donec emendetur* sau *index expurgandi*). (N. tr.)

și graiurilor, instruindu-i prin viu glas și prin exemplu⁴⁰“.

Dimpotrivă, conciliul de la Trento a considerat intolerabile de acum înaintea diversitățile liturgice care existaseră dintotdeauna înainte vreme și-și găseau justificarea în cutumă. Folosirea cărții tipărite a înlesnit în acest domeniu lupta împotriva datinilor locale și acțiunea Sfântului Scaun pentru a impune liturghia pe cale autoritară. În acest context trebuie să înțelegem principala inovație de la Trento în materie sacramentală, și anume obligația, sub amenințarea invalidării, de a se contracta căsătoria numai în prezența preotului⁴¹.

Pe planul mentalităților, aceste cadre rigide și clasificările doctrinale însoțite de amenințarea cu anatema aduceau fără îndoială o anumită securizare. A. Danet evocă pe bună dreptate „fantasma“ maternală care a funcționat în inconstientul ecleziasticilor, ca răspuns la frica lor⁴². Definițiile teologice și reglementările religioase multiplicată la începutul Timpurilor moderne au fost ca niște ziduri ce delimitau și ocroteau un spațiu amenințat. În interior, supunerea asigura pacea liniștitoare a unei Biserici maternante, plină de mizericordie și milă, care oferea mijloacele izbăvirii. În exterior, dimpotrivă — și acum se știa bine pe unde trece frontiera — domnea dezordinea satanică, beznele, mîrșăvia, și se întindea tărîmul nesfîrșit al pierzaniei. De aceea, oamenii Bisericii au avut în mod constant tendința de a asimila, mai ales pe seama vrăjitoarelor, „depravarea eretică“ cu „stricăciunea moravurilor“. În afara incintei supravegheate, tot ce-i mai rău era posibil, ca să nu zicem sigur. A introduce așadar în cetatea baricadată, împrejmuțată de acum înainte de ziduri groase de apărare, noutatea și diversitatea teologică sau etică nu poate fi decît pri-mejdios. De vreme ce întreaga doctrină a fost

definită, iar morala codificată, adevărul și securitatea rezidă în acceptarea docilă a învățăturilor proclamate. De aici acea supremă admonestare a judecătorului ecleziastic, delegat de episcop, adresată lui Luther în timpul dietei de la Worms (1521): „Descarcă-ți cugetul, frate Martin, singurul lucru lipsit de primejdii e să te supui puterii statornicite⁴³“.

Pe de altă parte, atât pentru judecători cât și pentru toți oamenii puterii era esențial să-i determine pe eretici să-și recunoască crima. Recunoașterea justifica procesul intentat celor „rătăciți de la credință“ și, în același timp, îi aducea înapoi pe vinovați în spațiul închis pe care îl părăsiseră prin efracție. Probabil vor fi condamnați și arși pe rug — episod secundar de vreme ce-și câștigau cu acest preț dreptul la eternitate. Important era ca sufletul lor să se fi întors la limanul ferit de furtuni. Prin mărturisire, și deci prin căință, deviatorii redobândeau împăcarea și liniștea, consolidând în același timp Biserica și astupind spărtura făcută în zidul ocrotitor. Dar dacă apelurile la căință nu erau auzite de vinovați, dacă predicăția, confesiunea și exorcismele nu izbuteau să-i recupereze pe cei ademeniți de rătăcirii, atunci focul devenea *ultimum refugium*, „ultima șansă“ a Bisericii. Acest *Negotium fidei* (dialog în cadrul credinței) practicat de inchișitori ducea în mod logic la eliminarea „alienaților“ voluntari, datorită căreia se purifica totodată și spațiul religios.

În analizele precedente, ne-am situat în interiorul domeniului catolic, înainte, apoi după Reforma protestantă. Aceasta a făcut să triumfe într-o parte a Europei, odată cu rupțura de comuniunea ierarhică, discordanța în credință. Pe de altă parte, ea a pus în circulație noțiunile subversive de „liber arbitru“ și de „sacerdoțiu universal“ care puteau face din orice creștin judecătorul credinței sale. Logica acestor luări de poziție ar fi trebuit să 351

ducă la o devaluare a ereziei și la o înădărire a atitudinii statului față de diversitățile doctrinale. În mod efectiv, heterodocșii protestantismului — Sebastian Franck, Kaspar von Schwenkfeld, Valentin Weigel, Sebastian Castellio, ca să cităm doar câteva nume — împing pînă aici primele intuiții luterane. Cît despre Luther, care la debutul carierei sale se află într-o inconfortabilă poziție defensivă, el pledează mai întîi toleranța față de eretici, păstrînd totuși intactă noțiunea de erezie.

„... Dacă vrei să stîrpești erezia, scria el în 1523, trebuie să știi cum trebuie făcut ca s-o smulgi întîi și-ntîi din inimă și să-i faci pe oameni să se rupă de ea printr-un simbold adînc al voinței. Cu de-a sila n-ai să-i vii de hac, ci abia că ai s-o înțele-nești... Căci și de i-ai arde, folosind forța, pe toți evreii și ereticii, tot n-ai îndupleca și nici n-ai converti pe vreunul prin acest mijloc⁴⁴.”

Dar iată că după violențele lui Th. Mûnzer și ale războaielor țărănești și în timp ce principii și orașele aderă în număr mare la Reformă, Luther schimbă tonul, în virtutea unei logici contrare celei dintîi: protestantismul înseamnă întoarcere la Scriptură, excludere a „noutăților” — a „superstițiilor” romane ca și a „sacramentarismului” lui Zwingli. Invers, „răutatea lumii” se manifestă deopotrivă prin „idolatrie și erezie⁴⁵”. Statul nu trebuie să tolereze aceste aberații satanice. Reformatorul judecă așadar necesară intervenția autorității civile pentru a curma „nelegiuiri”, precum mesa romană. Sub amenințare, consiliul canonicilor bisericii colegiale din Wittenberg trebuie să înceteze, o dată cu Crăciunul din 1524, oficierea mesei romane. Doi ani mai tîrziu, Luther îi scrie noului Principe Elector de Saxa, Johann: „În unul și același loc, nu trebuie să existe decît un singur fel de predică⁴⁶”. În 1527, îi cere Electorului să organi-

zeze „vizite eclesiastice“ pe teritoriul său. De acum înainte, în statele luterane Statul va controla organizarea Bisericii, va zdrobi devierile religioase, va veghea asupra modului cum se predică Evanghelia. „Misticii spiritualiști germani“, dezamăgiți de Luther, au astfel condiții prielnice pentru a-i reproșa, într-un glas cu ceilalți reformatori ai epocii, că a substituit papalității romane „o nouă papalitate“, un „papă de hîrtie“ (adică Biblia⁴⁶). După Schwenckfeld, Luther „ne-a scos din Egipt și, trecînd Marea Roșie, ne-a adus în deșert lăsîndu-ne să rătăcim acolo la întîmplare și străduindu-se să ne convingă că am și ajuns în Țara Făgăduinței⁴⁷“. Ceva mai tîrziu, Weigel îi reproșează „papei de la Wittenberg“ că a organizat o nouă robie și că-i asupraște pe mistici⁴⁸.

Executarea la Geneva a antitrinitarului* Miguel Servet (1553) și polemicile care opun atunci unele spirite irenice, precum Castellio, apărătorilor ortodoxiei reformate (Calvin, Th. de Bèze etc.) dau măsura fricii de erezie resimțite de aceștia din urmă.

Castellio scrisese, încă din 1551, în prefața traducerii latine a Bibliei: „Oh, ce vremuri trăim!... Vom fi sîngeroși și crunți din dăruire întru Cristos, carele, ca să curme vărsarea de sînge omenesc, și l-a vărsat pe al său. Vom smulge neghina, din dăruire întru Cristos, carele, pentru ca grîul să nu fie smuls, a îngăduit neghinei să crească pînă la seceriș⁴⁹“.

În *Tratatul despre eretici*, Castellio relatează noțiunea de erezie:

„Vedem că dintre toate sectele (astăzi fără de număr), aproape că nu-i una care să nu le socotească pe celelalte eretice: în așa fel

* Contestatar al dogmei Sfintei Treimi, potrivit căreia Dumnezeu unic coexistă consubstanțial și coetern în Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. (N. tr.)

că, dacă în această cetate sau regiune treci drept un adevărat credincios, în cea învecinată poți trece drept eretic⁵⁰.”

În concluzie, „socotim eretici pe toți cei care nu împărtășesc opinia noastră“. Acestor declarații tolerante, care pulverizează și subiectivizează erezia, le răspund afirmațiile peremptorii ale lui Calvin și ale Th. de Bèze care, dimpotrivă, îi mențin statutul „obiectiv“ și se bazuie pe stat pentru respectarea lui. La câteva luni după execuția lui Servet, Calvin publică o înfricoșătoare *Declarație pentru păstrarea credinței celei adevărate* în care citim:

„Preamilostivii noștri, care cu atîta plăcere lasă ereziile nepedepsite... ar vrea, de teamă ca Biserica Domnului să nu fie ponegrită pentru prea marea ei asprime, să se îngăduie răspîndirea tuturor rătăcirilor... Or Dumnezeu nu vrea nicidecum să fie cruțate nici orașele nici popoarele, ci chiar să șteargă pînă și zidurile de pe fața pămîntului și să stîrpească amintirea locuitorilor, și să despoaie toate cele în semn de neîmpăcată ură, de teamă ca molima să nu se răspîndească mai departe⁵¹.”

După Th. de Bèze, care, tot în 1554, polemizează cu Castellio în legătură cu Servet, erezia este „cea mai mare și mai revoltătoare“ crimă și a îngădui ca „lupii“ „să prăpădească toată turma lui Isus Cristos“ este o cruzime fără de margini. Ereticii, sunt „monștri deghizați în oameni“. În consecință, acțiunea brațului secular se impune:

„Tirania este un rău mai mic decît îngăduința ca fiecare să facă de capul lui și-i mai bine să ai un tiran, chiar și foarte crud, decît să fii lipsit de un principe, sau să ai unul sub care fiecăruia să-i fie îngăduit să facă tot ce vrea... Cei care nu vor ca magistratul să se amestece în treburile religiei, și mai cu seamă să-i pedepsească pe eretici, disprețuiesc Cuvîntul răs-